

viselő indítványára harmadik szakaszként a következő rendelkezést fűzte hozzá a javaslatához: A kormány felhatalmaztatik, hogy a szolgálati pragmatika és a vele kapcsolatos intézkedések végrehajtása céljából 35 millió koronát kiadhasson. Ez a szakasz azonban csak akkor lép érvényre, ha alkotmányos módon biztosítva lesz a fedezet új bevételi források által. Ezután elfogadták az államadósságoknak a Reichsrath által való ellenőrzéséről szóló törvényjavaslatot. Rosner előadó ismerteti az olasz jogi fakultás ügyében kiküldött albizottság jelentését, indítványozza, hogy a fakultás Triesztben állítsák fel és töröljék a javaslatból azt a rendelkezést, hogy a fakultás ideiglenes székhelye Bécsben lesz. Erre az ülés véget ért.

A gömb-utcai leányok.

A Gömb-utca a külteleken van. A Gömb-utcában van a polgári leányiskola. A leányiskolában van az igazgatói szoba — szép, kellemes, világos, enyhe mérsékletű szoba, amelyben még egy liliputi Wertheim-szekerény is pöfeszkedik — és az igazgatói szobában az igazgató ur beszélt:

— A mi intézetünkben a legnagyobb rend és békesség honol. Hátározott lépésekkel haladunk célunk felé, amely célt talán úgy jellemezhetném röviden, hogy intelligens és művelt leányokat nevelünk. Kérkedés nélkül mondhatom, hogy intézetünk híven szolgálja a magasztos célt. Intézetünk berendezésénél a modern technika minden vívmányát harcra vonta. Tanterem, folyosó, laboratórium, könyvtár, tornaszor s egyáltalában minden-minden, az utolsó szög is úgy van beverve, hogy a növények minél kényelmesebben, jobban és biztonságban salátázhassanak el a tanterembe fölvetett ismereteket. Növendékeink száma majdnem négyszáz. Hogy ez a négyszáz növendék milyen szociális milieuból kerül ki, annak talán legbiztosabb fokmérője az az adat, hogy négyszáz közül háromszáz tandíjmentes. Tandíjmentességet pedig csak az a leány kaphat, akinek szülői adót nem fizetnek. Bizony nagyon szegény embernek kell annak lennie, akire semmiféle adót kivetni nem lehet. Azonban nem állíthatom, hogy ez a szegénység itt az iskolában valahogy kifejezésre jutna. Mi, természetesen, nem teszünk jobbmódu és szegény között különbséget; de ha látná őket, nem tudná megmondani, ki a munkás leánya, ki a hivatalnoké. Egyforma csinnal és tisztasággal öltözködnek. Sőt a szegényebbek inkább hajlamosok a cicómára. Színes szalag, egy-egy virág inkább akad egy szegény leány hajában, mint a jobbmóduéban. Ennek oka nyilván az, hogy a szegény szülő roppant megerőlteti magát, hogy csak lépést tarthasson gyermeke a többiekkel. Boldogság és megelégedettség sugárzik itt le mindenkinék az arcáról.

Az igazgató ur hátra dőlt a kényelmes fauteuilben, köhintett egyet és folytatta sima, összefüggő előadását:

— Ezekben a szegény emberekben határtalanul dolgozik az ambíció, hogy gyermekeik kiemelkedjenek abból a sorból, ahol ők vannak. A mosóné nem akarja, hogy az ő leányából is mosóné legyen. A gyári munkás nem akarja, hogy az ő leánya annyit küzdjön, mint a mennyit a felesége küzdök. A hivatalosok is feljebb szeretne jutni egy fokkal a gyermekében. Ezek az okok készítetik a szülőket arra, hogy leányaikat a polgári iskolába küldjék. Pedig hát van közöttük olyan szegény, hogy még tanszerüket sem képes vásárolni. Mi azután megvesszük neki a legszükségesebbet. Sőt tovább megyünk. Vannak például gyöngé tanuló. Mit tudja az a szegény, műveletlen szülő, hogy kellene ezen a bajon segíteni. Mit tudja azt ő, hanyagság vagy nehézfűzés-e az oka a ki nem elégtő előmenetelnek. De aztán meg, ha tudná is, nincs neki arra módja, hogy házitánitót fogadjon, aki így vagy úgy segíthetne a bajon. Ez készített arra bennünket, hogy ingyenes ismétlő-órákat adjunk. A gyöngébbeket becítjük és a tanult anyagot megismételtük nekik. Az iskola gondoskodása éppen úgy kiterjed a gyermekek egészségére is. Minden óra végén testgyakorlatot végeznek, kiönnék a széles, fűtött, világos folyosóra és azafatt szellőztetik a terméket. Az udvarra most nem mehetnek, mert ott most a kor-

csolyapályán dolgoznak. Lesz nekünk, ugyanis, korcsolyapályánk is. Egyáltalában arra törekszünk, hogy a növendékeket a higiénikus életmódra szoktassuk. Ennek az a következménye lesz, hogy ha haza mennek a szüleikhez és ha ott esetleg nem olyan viszonyokat találnak, arra fognak törekedni, hogy ott is meghonosítsák azt, amit nálunk tanultak. Meg vagyok róla győződve, hogy az eredmény nem marad el.

A legőszintébb meggyőződés hangján mondtotta ezt az igazgató ur; szempillantásra nem tette habozóvá a kételkedés.

— Négy osztályig vannak nálunk — folytatta — és azután szétszóródnak az életbe. Igaz, hogy nem mind járja végig a négy osztályt. Jó része lemaradozik. Az első osztályokban négy párhuzamos osztályt kell nyitnunk, de a negyedikben már annyira megritkulnak a sorok, hogy két párhuzamos osztály is elég és ezekben a létszám alig üti meg a harmincat. Néhányan, akik tőlünk kikerülnek, irodába jutnak; némelyik az ipariskolába iratozik, mások valami szabászaft iskolát végeznek: ezekből jobbfajta szabónok lesznek; többen kereskedelmi iskolát végeznek; akad olyan is, aki a tanítónőképzőt ambicionálja. De a tulnyomó része otthon marad a szüleinél és férjhez megy. A szegény szülők, ugyanis, örülnek annak, ha leányuk már korán udvarlót talál. Ez az udvarlás eltart egy ideig és azután házassággal végződik. Tizenhat-tizenhétéves korukban már férjhez mennek és művelt, intelligens családanyák válnak belőlük.

Csöngették.

Akár csak kotló alól a csibék, úgy bujtak ki az osztályokból a gyermekek, és tipegtek, siettek szét minden irányba. Szökék, barnák, feketék, kacagósok, szomorúak, egészségesek, sápadtak, egészen csitrik és már éréfőben lévő leányok.

Csak áhitattal lehetett arra a téglamasszára nézni, amelyre az volt írva, hogy községi polgári leányiskola. Valóban egy óriási, bóbiskáló tyukhoz hasonlított, amely pihés, meleg szárnyai alatt négyszáz csipegő csibét melengetett. Most szétszaladt alóla. Ha valaki felülről nézné őket, azt hihetné, hogy tréfából színes pamut-gombolyagokat dobtak ki egy kosárból és a gombolyagok most gurulnak-gurulnak, amerre a szem lát. Annyian vannak és annyi-félék, hogy a képzelet alig képes valamelyiket fixirozni; csak a szemek ragyogása egészen biztos és néhol egy-egy tulpiros száj...

Amikor a gomolyag ritkulni kezdett, a fölvihogó nevetésből és az össze-visszabeszélésből egy-egy értelmes mondat is kicsendült:

— Tudod, mit kaptam!... Jaj, olyan utálatos volt... Én nagyon éhes vagyok... Délután nem mehetek, a mama nem enged...

Mindenféle üdeség, fiatalság, mosolygás; az őszi nap bágyadt sugarai, mintha a tavasz vérbizsergető csodavizébe mártották volna őket hirtelen, reszketve öntötték el a vidéket és valami bolond madár is akadt, amely vakkantott a magasban, úgy, hogy a fantáziát már nem kellett túlságosan beigazítani a családshoz.

Az első folt e fényességre akkor esett, amikor egy közeli gyár munkásai szállingózni kezdtek. Jobbára fiatalok voltak: leányok, asszonyok, suhancok, javakorabeli férfiak. Sápadt, nyúlt arcukat a gyár piszkos atmoszférája elfőstötötte. A körülöttük elterülő ragyogásból nem vettek észre semmit, siettek, mert nem-sokára megint bugni fog a gyársíp. És hallgattak, nem beszélgettek. Mikor összetalálkoztak a két csapat, valahogy azt a benyomást keltette, mint mikor felhő eltakarja a napot.

Lehet, hogy csak képzeltetés volt, de az iskolásleányok fecsegése meghalkult, félénken néztek maguk körül és ami az imént színes gomolyognak látszott, most rosszul táplált, fonnyadt, koravén arccsoportnak tetszett.

Tisztán hallom, hogy egy gyári leány ráköszön egy kis leányra, aki éppen a könyvei összekötésével volt elfoglalva:

— Szervusz, Mari!

Mari majdnem kiejtette kezéből a könyveket, amint fölpillantott a munkásnőre, akin

hosszu szoknya csüngött, ami tizenöt esztendőjéhez hozzátett néhányat. Tétován, félénken — láttam, hogy körül néz, vajon nem hallják-e — köszönt vissza:

— Szervusz.

Nem beszéltek többet; Mari osztálytársai után futott, míg a gyári leány egy öreg asszonyhoz szegődött. Mari elmondja barátinőinek, mi történt, mutat az ujjával a gyári leány felé, mire valamelyik megjegyzi:

— Kimaradt a harmadikból.

A kimaradásnak története is lehet, mert a kicsinyek összedugták fejüket és sikongva nevettek. De ez a nevetés már nem az a csicsérgés volt, amely az imént az iskolát fecskéfészekké varázsolta; durva vihogás volt az, így már csak az élet tud nevetni.

S amint távolodunk az iskolától, a szép, egészséges, higiénikus, tágas, világos iskolától, lassankint kibontakozott előttünk az élet. A gyermekek befordultak a szomszédos utcákba, amelyek még kiköveze sincsenek; a házak rozoga viskók, piszkos palánkokkal körülkerítve. A palánkon belül habzik a szenny és a sár. Még jó messze van az ember a lakóháztól, de orrát már be kell fognia, oly fojtó illat terjeng. Régi butorok, rothadó gyümölcsök hevernek szanaszét, rongyok, ételmaradékok jelzik a szobába vezető utat. Maguk a szobák, szegény, nagyon szegény emberek lakóhelyei; olyanok, hogy azokba tisztaságot harminchat szobaleány sem tudna belevinni. Csak természetes, hogy az a szegény munkásanya, akit gyermekek nyuznak-tépnek, és aki roskadozik a munka, betegség és kimerültség három keresztje alatt, még kevésbé tud — és ennek következtében azok a lakóhelyek a tisztatlanság és az egészségtelenség melegágyai.

Ilyen udvarokban, ilyen házakban tünnek el a gömb-utcai polgári leányiskola növendékeinek jórésze. Láttam, amint egyik bement a lakásba, anélkül, hogy köszönt volna annak a sovány, lenyuzott asszonynak, aki az ajtóban egy téknőt öblített; pedig az az asszony az édesanyja volt. Egy másikat, a szomszédban, az anyja, egy kis, sárga, sápadt, nyavalyáktól összegémberedett anyóka, ütésre emelt kézzel fogadott:

— Hát itt vagy te cafat... Nem megmondtam, hogy ne menj el addig reggel, míg kenyeret nem hoztál?

Mikor a párás, mocskos pitvar elnyelte őket, sírás, sikoltás és átkozódás hallatszott ki.

Lehetséges, hogy tévedek, de meg kell írnom, mert így láttam szemem, hogy minél közelebb értek ezek a leánykák szüleikhez, annál jobban elkomorultak. Legalább is, azok, kiket én megfigyeltem. Ott a leányiskola előtt olyanok voltak, mint a többi leányok a többi leányiskola előtt; vidámak, nagyokat-vihogók, egymást-taszigálók, csintalanságra mindig készek. De ahogy lakásaikhoz — ezekhez az igazi, Budapesti külvárosait jellemző, munkáslakásokhoz — közeledtek, arccskáikra aggodás borult, némelyiknek még a homloka is összeráncolódtott, mintha neki kellene gondolkodnia arról, honnan teremti elő a papa a házbért, mikor a gyárban nincs is munka.

Amint néztem ezeket az elfátyolozott gyermekszemeket, eszembe jutott, hogy a szép, modern, nagy iskola előtt állva, olyasfélért gondoltam, hogy e gyermekek számára a Miatyánk szövegét is meg kellene változtatni. Este, lefekvés előtt valahogy így kellene nekik imádkozni az ágy szélénél:

— Te, Állam és Város, ki vagy az Uralkodó Osztályban, legyen áldott a Te Neved most és mindörökké. Te építetted a mi számunkra e gyönyörű iskolát, ahol szebbnél-szebb ismeretekre megtanítanak bennünket. Eddig nem tudtuk, hogy mi az igazán kellemes melegség: a Te házában megtanítottak bennünket rá. De megtanítottak bennünket a Te Házában ennél sokkal nagyobb üdvösségre is; arra, hogy mily szép ez az élet, mennyi napsugár árad ki belőle, ha az ember tudással van fölfegyverkezve. Óh, a tudás... Hogy is lehetett oly irigy a jó isten, hogy az első emberpárt ettől elűtötte!

Van-e szebb, magasztosabb ezen a földön annál a tudásnál, amely azokba a könyvekbe van beleírva, amelyeket Te, óh, Állam-Város oly nagyilekűen nekünk ingyen rendelkezésünkre bocsátasz?! Hiszen ezekből tudtuk meg, hogy vannak emberek, kik mindennap húst esznek, a reggelihez vajás kenyeret kapnak, minden évben két új ruhát is varratnak, négy-öt-szobás lakásban csak a családhoz tartozók laknak, színházba mennek, automóbilon robognak, a papájuknak mindig van munkája és ha megöregszik, egyáltalában nem kell dolgoznia, mégis kapja rendesen a fizetését. Legyen áldott a Te Neved, hogy e tündér-kertre nyíló ajtót előttünk kinyitottad. És áraszd ránk szent Malasztodat akkor is, ha a kísértés kelyhét ajkainkhoz szorítanak. Sükétítsd meg füleinket, ha elégedetlen emberek azt suttognák beléjük, hogy nekünk is jogunk van e tündér-kerthez, és hogy ez a tündér-kert tulajdonképpen azért olyan csodás, mert a mi szobáink piszkosak, fütetlenek és ágyrajárókkal van tele. Verj meg bennünket vaksággal, ha szemünk elé tárnák, hogy mi is csunyák és öregek leszünk, mint az édesanyáink, nekünk is annyit fog kelleni dolgozni, mint nekik, részeg férjeink bennünket épp úgy meg fognak verni, mint most őket megverik, és hiába tudunk vegytant meg egészségtant, ügyvéd nem vesz el bennünket, szegények maradunk, piszkosak maradunk, nyomorultak maradunk. Tompítsd el fölfogásunkat, ha azt akarnák velünk megértetni, hogy a mi iskolánk azért oly szép, mert a papa bére kicsiny, az iskolában csak azért tölthetünk el naponta négy kellemes órát, mert otthon husz szörnyű és azután egy egész színetlen, örömtelen élet várakozik ránk, és hogy nem ingyen tanítanak bennünket, hanem a papa verejtékes munkájából, és hogy a tanár urakat, meg a tanárné asszonyokat a mi pénzünkből fizetik, hogy megtanítsanak bennünket arra, amire megtanítanak. Óh, Állam-Város, legyen áldott a Te Neved most éppen úgy, mint a jövőben, a Gömb-utcában éppen úgy, mint az Andrássy-uti palotákban — mindörökké, Ámen!

Elmondiák-e ezt az imádságot azok a szomorú gyermekek este, lefekvés előtt?

Ment e szomorú gyermekek közül néhány Váci-ut felé is, ahol egy hatalmas telek gödrei tátonganak; a gödröket most töltik be az összehordott szeméttel. A szemétdombok mintha csak kiviritottak volna; mindegyiken két vagy három rongyokba burkolt gyermek vagy asszony hajlongott, mint ahogy a tarlón a kalászszedő asszonyok szoktak hajlongani. Átkutatjuk a szemetet, nem maradt-e benne valami. Időnként hallani lehetett:

— Ni, mama, kenyér!

És a gyermek örömujjongva mutatott egy darab összeszáradt kenyeret. Néhány perc múlva egy kis darab fa, pántlika, szoknyaíróslány került elő, és ezeket a kincseket mind gondosan félretették. Ahogy az iskolásleányok a telekhez értek, az uttól kissé távoleső szemétdombon megmozdult egy alak, fölemelkedett, kezét ernyőként feszíté a szeme fölé (sütött a nap) és kiáltani kezdett:

— Annuska, Annuska!

A leány-csapat megállott és a hang irányában nézett. Most még erősebben hallatszik:

— Annuskám, gyere csak ide, segíts.

Az egyik leány, kisírt volt a szeme, odafordult a mellette állóhoz:

— Te, Anna, az anyád hi.

Anna a szemétdomb felé nézett és csak ennyit mondott:

— Igen, a mama.

Aztán lemondóan, oly magátólértetődően indult meg a szemétdomb felé, mint valamelyik társnője a Gizella-téren, akit a papája arra szóbeaudba. Mentében könyvcsomóját csöndesen lóbálta, amikor az anyjához ért letette, és azután szomorúan nézett arra a hirtelenül megöregedett, csontos asszonyra, aki őt szörnyű kínok között erre a világra szülte.

Zsadányi Henrik.